

Qaflantının epigrafi
(*M.Q.Qaflantının "Ömür aynası" kitabı haqqında*)

Qəndab Əliyeva

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: gendab16@gmail.com

Annotasiya. Məqalədə XX əsrdə İranda yaşayıb-yaradan ustad el şairi Muradəli Qüreyşi Qaflantının (1933-2006) həyat və yaradıcılığında xüsusi yer tutan "Ömür aynası" (1990) kitabından bəhs edilir. Kitaba daxil edilən əsərlər bədii təhlilə cəlb edilərək mövzu, forma və üslub cəhətdən aydınlaşdırılır. Bütün ömrünü doğma xalqının azadlığı uğrunda mübarizəyə həsr edən vətənpərvər şairin müxtəlif illərdə və müxtəlif mövzularda yazdığı ictimai-siyasi motivli lirik əsərləri özündə ehtiva edən kitab onun həyat və yaradıcılıq kredosu kimi dəyərləndirilir.

Açar sözlər: Cənubi Azərbaycan, Qaflantı, el şairi, epigraf, "Ömür aynası"

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 09.01.2021; qəbul edilib – 19.01.2021

Gaflanti's epigraph
(*About the book "The Mirror of Life" by M.G.Gaflanti*)

Gandab Aliyeva

Doctor of Philosophy in Philology

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.

E-mail: gendab16@gmail.com

Abstract. The article dedicated to the book called "The Mirror of Life" (1990) which had a special place in poetry and the life of people's poet Muradali Qureishi Gaflanti (1933-2006), who lived and worked in Iran in the 20th century. The poems included in the book were subjected to literary analysis and considered in terms of theme, form and style. The book, containing socio-politically motivated lyrical works, written in different years and on different topics by the poet-patriot who devoted his life to the struggle for the freedom of his native people, is appreciated as his life and creative credo.

Keywords: South Azerbaijan, Gaflanti, people's poet, epigraph, "The Mirror of Life"

Article history: received – 09.01.2021; accepted – 19.01.2021

Giriş / Introduction

XX əsrdə Cənubi Azərbaycanda anadilli ədəbiyyatın və milli düşüncənin inkişafında əvəzsiz xidmətləri olan Muradəli Qulam oğlu Qüreyşi (*Qaflantı*) Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə vətənpərvər, istiqlalçı şair kimi daxil olmuşdur. 1933-cü ilin may ayının 22-də Miyanə

əyalətinin Çaroymaq mahalının Heydərabad kəndində dünyaya göz açan M.Q.Qaflantı 2006-cı ilin yanvar ayının əvvəllərində keçirdiyi beyin infarktı nəticəsində vəfat etmiş və Tehranın cənubundakı Yaftabad məzarlığında dəfn edilmişdir.

M.Q.Qaflantı Cənubi Azərbaycan milli-demokratik ədəbiyyatının öndərlərindəndir. 1941-ci ildən sonra Cənubi Azərbaycanda yeni vüsət alan ədəbi hərəkata yaxından bələd olan və onun nümayəndələrinin yaradıcılıqlarını ardıcıl tədqiq edən tədqiqatçı, ədəbiyyatşünas-alim Sabir Nəbioğlu Əmirov (1926-2014) “Cənubi Azərbaycan milli-demokratik ədəbiyyatı (1941-1990-cı illər)” monoqrafiyasında bu barədə yazır: “40-ci illərin əvvəllərində poetik aləmdə diqqəti cəlb edən Əli Fitrət, Mir Mehdi Etimad, Məhəmmədəli Səfvət, Hilal Nasiri, Məhəmmədəli Məhzun, Əbulqasım Kəmalı, Süleyman Əmini, Həbib Sahir, Mir Mehdi Çavuşı, İbrahim Zakir, Məmmədbağır Niknam, bir qədər sonra Əli Tudə, Məhəmməd Biriya, Mədinə Gülgün, Hökumə Bülluri, Haşım Tərhan, Muradlı Qaflantı, Mirzə Hüseyn Kərimi, Sədi Yüz-

bəndi xalq arzu və istəyinin tərcümanı, demokratik ideyaların carçısı kimi çıxış edirdilər” [1, s.7-8].

Məşəqqətlər içərisində keçən ömrünü – ədəbi və ictimai-siyasi fəaliyyətini bütünlüklə Azərbaycan türklərinin İrandakı milli azadlıq hərəkatı ilə bağlayan Muradlı azğın Pəhləvi rejiminin törətdiyi cinayətlərlə hələ yeniyetmə illərindən üzləşmiş və ömrü boyu bu rejimin amansız qanunlarına qarşı mübarizə aparmışdır. Qələmini süngüyə çevirən zəhmətkeş şairin qəbarlı əllərindən çıxan hər misra hədəfini sərrast nişan alan güllə kimi açılmış, bu güllələrin patrondaşı isə “Ömür aynası” kitabı olmuşdur. Zamanında müəllifinə böyük şöhrət qazandıran kitab dövrün ədəbi-mədəni şəxsiyyətləri və şairin qələmdaşları tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişdir.

Əsas hissə / Main Part

“Ömür aynası” kitabı 1990-cı (günəş təqvi-mi ilə 1369-cu) ilin qışında güneyli ədəbiyyatşünas-alim Həsən İldırımın redaktorluğu ilə Tehrandə “Nəşre Mina” tərəfindən çap edilmişdir. Kitabın nəşrə hazırlanmasında dövrün tanınmış şairləri Həsən İldırım (1958) və Eldar Muğanlı (1960) iştirak etmişlər. Bu, öz şeirlərini yazmağa hövsələsi çatmayan, mətbu problemlər yaşayan kəmsavad şairə qələmdaşlarının göstərdiyi böyük hörmət və qayğının əlaməti idi. Arazın o tayında yaxşı tanınan və sevilən Qaflantı ədəbi şəxsiyyəti elm və sənət camiasında da diqqət mərkəzində olmuşdur. O dövrün görkəmli elm və mədəniyyət xadimləri – ədəbiyyatşünas, şair və jurnalistləri: Gəncəli Səbahi, Nüsrətullah Fəthi (Atəşbak), Bulud Qaraçurlu Səhənd, Yəhya Şeyda, Haşım Tərhan, Müzəffər Dirəfşi, Əhməd Şaya Alav, Sabir Nəbioğlu, Hüseyn Düzgün, Həsən Məcizadə (Savalan), Həbib Fərşəf, Xeyrulla Saplaq, Həsən İldırım, Əlirza Miyanlı, Mürtəza Məjdəfər, Sədyar Vəzifə Eloğlu, Eldar Muğanlı və başqaları tərəfindən dəstəklənmişdir. Dövrün ziyalı kəsimi zəhmətkeş şairin şeirlərinin dövrü mətbuatda, o cümlədən: Tehrandə və Təbrizdə nəşr olunan “Yoldaş”, “İnqilab Yolunda”, “Yeni Yol”, “Günəş”, “Azəri Səhifəsi”, “Azəri”, “İşıq” və “Xudafərin” kimi dərgi və qəzetlərdə

dərc edilib geniş xalq kütlələri arasında yayılması üçün əllərindən gələnləni əsirgəməmişlər. Lakin burada qeyd etməliyik ki, Qaflantı yaradıcılığına ilk elmi yanaşma şairin yaxın dostu, görkəmli ədəbiyyatşünas-alim H.İldırım tərəfindən olmuşdur. “Ömür aynası” kitabına yazılan ön söz də H.İldırıma aiddir:

*“Alqışladım, həqiqəti ananların eşqini,
Yer üzündə el dərdini qananların eşqini,
Əli qabar, alını açıq insanların eşqini,
Nəğmə qoşdum, illər boyu vətən – dedim,*

dil – dedim,

Sinə gərdim, sözlərimi bəm demədim, zil dedim.

Bax, bu bir bənd şair Qaflantının şeirlərinin epigrafi, sənətinin, mövzularının ana xəttidir və şair alqışladığı bu varlıqların, anlayışların şən-nə müxtəlif məzmunlu, formalı əsərlər yazıb-yaradıbdır” [2, s.7].

Bu sətirlər H.İldırımın M.Q.Qaflantı yaradıcılığına yaxşı bələd olduğunu və “Ömür aynası” kitabını şairin ümumi yaradıcılığı kontekstində dəyərləndirdiyini göstərir. Bütün bunlar alimin kitab haqqında ən doğru nəticəyə gəlməsini labüd edir və o, ön sözünün ilk səhifələrində yazır: “Şairin “Ömür aynası” adlandırdığı bu şair məcmuəsi onun şəxsi həyatı və mənəviyyə-

tında əks olunan ictimai hadisələrin, poetik dünyasının güzgüsüdür desək, yanılmırıq. Bu kitab ürək-söz aynasıdır” [2, s.5].

Çətin və mürəkkəb bir dövrdə, ağır məişət şəraitində böyüyən, təhsil almaq, elmi, ədəbi birlik toplamaq imkanı olmayan Qaflantı qəlbindəki od-alovun təsiri ilə hər kəsin bildiyi fikri sadə, mənalı bir şəkildə sözlərlə ipə-sapa düzüb, döyüşərkən barıta, sevrəkən məlhəmə çevirməyi bacarmışdır. Elə buna görə də Qaflantının yaradıcılıq epigrafi hansısa bir məşhur şəxsiyyətin, dahinin düşüncəsi deyil, ürəyinin işığı ilə həyat yaşantısında tapdığı öz həqiqətidir. Heç bir ədəbi cərəyanı örnək almayan, heç bir ədəbiyyatı təqlid etməyən Qaflantı, yalnız yaşadığı və dərk etdiyi real həyat həqiqətlərinin özünəməxsus obrazlı əksini yaratdı. Qaflantının şeirləri doğma torpağının dağlarında, daşlarında qayanayan bulaqlar, düzlərində, təpələrində öz-özünə əmələ gələn meyvə ağacları kimidir: təbii və təkrarsız. Onda saxta, süni heç bir şey yoxdur.

M.Q.Qaflantının “Ömür aynası” kitabına 42 lirik əsəri daxil edilmişdir. Və o vaxt bu şeirlərdən birinin – “Ömür aynası” (1978/1357) şeirinin başlığı şairin özünün istəyi ilə kitaba verilmişdir. “Ömür aynası” aşiq şeir formasının müxəmməs janrında – aaabb, cccbb, dddbb, eeebb ... qafiyəsində yazılmışdır. “Bəzi müxəmməslərdə ilk beşliyin son iki sətiri birinci, ikinci və üçüncü sətirlərə uyğundur və növbəti beş sətirin son iki sətiri ilk beşin son iki sətirinə uyğun gəlir. Bu vəziyyətdə qafiyə sxemi belə olur: aaabb - cccbb - dddbb - eeebb...” [6].

Müxəmməsin çox geniş yayılmayan bu variantına Qaflantı yaradıcılığında tez-tez rast gəlmək olur.

Şəxsi mənafeyini ümumxalq mənafe ilə birləşdirən şair bu şeirdə əsas məqsəd və məramını, arzu və istəklərini əks etdirməklə bərabər, yaşadığı dövrün ictimai-siyasi vəziyyətinə də ayna tutur:

*Neçə ildir ellərimiz toy-düyünə yasaqdır
Yasaqdırsa, yenə ellər bir-birinə dayaqdır,
Ayılıbdır cəhalətin yuxusundan, oyaqdır,
Geri dönməz tufan qopsa, əssə qara yel –*

dedim;

*Sinə gərdim, sözlərimi bəm demədim, zil dedim
[3, s.99].*

On bənddən ibarət olan şeirin hər bəndinin sonunda təkrarlanan “Sinə gərdim, sözlərimi bəm demədim, zil dedim” – misrası və bu misranın özündən əvvəlki misra ilə yaratdığı (dil, zil ...) daxili qafiyələnmə burada yalnız nitqin obrazlı ifadəsi deyil, həm də şairin tərcümeyihal faktı, fərdi səciyyəvi xüsusiyyətidir. Lakin şeirin ümumi poetik ritminin yaradılmasında misra daxilindəki l və m samitli alliterasiyanın da payı vardır.

“Ömür aynası” şeirindən cəmi bir il sonra yazdığı və elə həmin kitabda yer alan “Başına dolandığım” (1979/1358) gəraylısında isə “bəm”ə keçən şair zamanın ən önəmli siyasi və ictimai məsələlərindən biri olan ana dili probleminə toxunur, “əlli ildir dilinin bağlı” olmasından və “aylarla-illərlə qan ağlayıb, dərd-qəm, həsrət çəkməsindən şikayətlənir:

*Gecəm qara, günüm qəmdir,
Acı qışdır, soyuq təndir,
Bəm deyirəm, qədəğəndir –
Zil başına dolandığım.*

*Qəm badəsin içə-içə,
Günüm olub qara gecə.
Həsrət çəkdim neçə, neçə –
İl başına dolandığım [3, s.100].*

Bu isə şairin böyük ümidlər bəslədiyi Bəhmən İnkilabının da dərdlərinə əlac olmadığını göstərir.

Zamanın nəbzini tutmağa çalışan, dərdlərini gah zildə, gah da bəmdə demək məcburiyyətində qalan Qaflantının sadə, səlis və rəvan poetizmində sözləri nə qədər rahat görünürsə, tufanlı dəniz tək gah qabaran, gah da çəkilən narahat ruhunun çırpıntıları bir o qədər aydın hiss olunur:

*İnsan ax-vay deyər ölənə qədər,
Qalmaz məhəbbətdən, vəfadan əsər,
Zülmün tiyəsinin dalı da kəsər
Dünyada azad bir dövrən olmasa [3, s.129].*

Kitabdakı əsərlərin yazılma tarixi 1973-1990-cı illər göstərilə də, mövzu və məzmun etibarı ilə onlar daha geniş zaman miqyasını

əhatə edir. Əsasən vətən, dil, azadlıq, təbiət, mənəvi-əxlaqi və sosial ədalət mövzusunda yazılan bu əsərlər ictimai-siyasi motivlidir. Bu əsərlər şifahi xalq ədəbiyyatının, xüsusilə aşıq şeirinin çox işlək formalarında və heca vəznində yazılmışdır. Burada heca vəzninin həddən artıq diləyatımlı, gözəl səslənən 7, 8 hecalı və müəllif ədəbiyyatında ən geniş yayılmış 6+5, 4+4+3 bölgülü 11 hecalı şeir ölçülərindən istifadə edilmişdir:

*Qaflantının / dağında (4+3=7),
Aslanlar / yatağında (3+4=7),
Vətənin / qucağında (3+4=7) –
Sevinsin el /, sevinsin (4+3=7).*

Və yaxud

*Sənsən gözəllərin / incə gözəli (6+5=11)
Şairlər şeirinin / şirin qəzəli (6+5=11),
Bütün gözəlliklər / yaraşır sənə (6+5=11).
Gözünə hər kimin / sataşır gözü (6+5=11),
Sevinib deyir ki /: “Tanışdır mənə”
(6+5=11) [3, s.95-96].*

Lakin kitabda yer alan “Gedirəm”, “Dedi”, “Getmərim”, “Getdi” qəzəlləri şairin klassik şeir janrında da qələmini sınağını göstərir.

M.Q.Qaflantının ithaf şeirləri çoxdur, onlardan biri və ən təsirlisi kitabda yer alan “Şair Saplağın qəzəlindən təzmin”idir (1989). Kitabın çap edildiyi illərdə Qaflantı artıq “Şeiriyyətin bağında gül əkib bağbanlaşan”, yaradıcılığının çiçəklənən, dolğun dövrünü yaşayırdı. Yaşadığı bütün çətinliklərə rəğmən, yenə də şairin azadlıq, haqq-ədalət aşıqı qəhrəmanı – “karvanı çovqunlara düşən sərvan”ı uzun, əzablı “sevda yolunda sarsılmaz, öz qanı ilə bağladığı əhdi-peymanından dönmür”:

*Gül sevib gül xətrinə bülbüllər əfgansız deyil;
Böylə bir eşqin yolu bir an da karvansız deyil,
Düşsə də çovğunlara karvanı sərvansız deyil,
Ey könül, sevda yolu aləmdə hicransız deyil!
Vəslə imkan olsa hicran dərdi dərmansız deyil!
[3, s.125].*

Müxəmməsin geniş yayılan aaaaa, bbbba, cccca və s. şəklində yazılan təzmində Qaflantı

vulkanı yüksək pafos, hərarət və hiddətlə sözlərə səpilir, ictimai motivi qabardır. Bu şeirdə də məyusluq və kədər vardır. Şeirin son iki bəndində isə lirik mən ikiyə parçalanmış vətəni, Araz hicranlı millətini böyük həsrətdə, kədərində birləşdirir. Ümumiyyətlə, İran İslam İnqilabından sonra şairin qələmə aldığı əsərlərində xəyal qırıqlığından doğan kədər notlarına tez-tez rast gəlinir.

Güney Azərbaycan ədəbiyyatşünası və şairi Əhməd Şaya Alav “Şairin ömür aynası” adlı məqaləsində yazır: “Kitab başdan-başa el, insan məhəbbətini saf ürəklə tərənnüm edir. Onun ürəyindən qalxan səsi ürəklərdə kök atır, könlələrdə yer salır. İnsanlığın ehsas, gələcəyə inam, xoşbəxtlik, ümid, çətinliklər qarşısında dözümlü Qaflantı şeirində tam cilası ilə gözə çarpır. Qaflantı pərvanə-tək vətən odunda yanan şairdir:

*Vətənim şəmidir, mən də pərvana,
Dolannam başına mən yana-yana,
Ürəyim bağlıdır Azərbaycana,
Hər zaman fikrinə dalmışam, dallam”
[5, s.261].*

Kitabdakı “Təbrizim” (1973), “Savalan” (1973), “Həyatda varam” (1976), “Səni ananda” (1977), “Mən yazdım” (1978), “Dağlar” (1980), “Durnalar” (1990), “Ceyran” (1990) və s. şeirlərinin fonunda şairin bütün yaradıcılığına xas olan tükənməz vətən sevgisi durur. Doğma yurdunun hər hansı bir guşəsini – istər başı qarlı dağlarını, gül-çiçəkli bağlarını, istərsə də əli-qabarlı zəhmət adamlarını, aslan ürəkli igidlərini, incə belli, ceyran gözlü gözəllərini vəsf edərkən o, mənsub olduğu bütün “dost sevindirib düşmən öldürən” maddi və mənəvi dəyərlərinə sədaqətindən fərəhlənib ilham aldığını da gizlətmir:

*Aloysuz, tüstüsüz odlara yannam,
Sədaqətdən ilham ala bilməsəm.
Hər zaman vətəndə, eldə qınannam,
El dərdin yadıma sala bilməsəm [3, s.136].*

Müxtəlif məcazlarla – mübaliğə, təşbeh, istiarə, epitetlərlə zəngin olan Qaflantı poetizmində canlı xalq dilindən istifadə onun üslubunu fərdiləşdirən ən başlıca keyfiyyətdir. Və bu

üslubun obrazlılığı özünü daha çox fonetik və leksik səviyyədə göstərir. Son dərəcə sadə, canlı danışq dili üslubunda yazdığı aşiqsayağı şeirlərinin dili ilə siyasi, ictimai-lirik şeir üslubu və klassik qəzəl üslubu arasında demək olar ki, heç bir fərq yoxdur.

1979-cu ildə yazdığı “Başına dolandığım”, “Maral”, “Mənimdir” və “Şair” (1981), “Süheyli mənim” (1984), “Olmasaydı” (1986), “Neyləyir” (1986), “Həyat” (1988), “Şairin yolu” (1989), “Qeyrət olsun” (1989), “Olmasa” (1989), “Dünya gözəlləşsin” (1990) və s. şeirlərində nəsihət, məsləhət, atalıq-böyüklük qayğısı, kainat və cəmiyyət haqqında fəlsəfi ümumiləşdirmə, insani keyfiyyətlər öz əksini tapır.

“Qaflantı” adı şairin ədəbi təxəllüsüdür. Şair bu təxəllüsü o zaman götürmüşdür ki, həmin illərdə şah rejiminin amansız qanunları tüğyan edir, əsarətində olan etnik xalqları özündə həzmetmə, əritmə siyasətini həyata keçirməyə cəhd edirdi. Mədəniyyətimiz, hətta tariximiz və coğrafiyamız ayaqlar altında tapdanırdı. “Düzdür, türk toponimlərinin dəyişdirilməsinə Pəhləvilərdən öncə də rast gəlinə də, “farslaşdırma siyasəti” ötən əsrin 20-ci illərindən – Pəhləvilərin hakimiyyətə gəlişindən sonra vüsət almışdır”[3]. Qaflantı belə bir vaxtda Miyanə əyalətin vüqarlı dağlarından birinin “Qaflankuh” (tr. aslan, şir, pələng; igid, qoçaq, qəhrəman: f.kuh-çox hündür yer, dağ) adını özünə ləqəb seçməklə həm bu dağlara, bu torpaqlara aid olduğunu göstərmiş, həm də bu torpaqlardakı ilkin tarixi-coğrafi – şəhər, dağ, çay, kənd və s. adların dəyişdirilməsinə qarşı etirazını bildirmişdir. Öz haqq və hüququnu yaxşı tanıyan və tanıtdıran şairin həcmcə ən böyük epik əsəri olan “Bizim kəndin bir illik tarixi” (1972/1351) poemasında qırxa yaxın belə tarixi-coğrafi yer və şəxs adlarını işlətməsi, “Çəkil qərə duman” (1973/1352) adlı lirik şeirində rəmzi mənə daşıyan “qərə duman” üzünü tutub hərərət və hiddətlə:

*Kəssən də qabağın ayın, ulduzun,
Günəş əridəcək şəpəsin, buzun,
“Salmas”, “Tufarqan”ın, “Urmu”, “Sulduz”un,
Baxma qaranlıqda döndərdin adın,
Qovanmazsan çölə elin, evladın [3, s.53].*

– deməsi və aradan 17 il keçəndən sonra “Azərbaycan uşaq adları” (1990/1369) şeiri ilə yəni-dən bu mövzuya qayıtması onun tariximizə və dilimizə nə qədər həssaslıqla yanaşdığını, digər tərəfdən də fars rejiminin zorakı assimilyasiya siyasətinin, tarixi-coğrafi və şəxs adlarımızın dəyişdirilməsinin hələ də davam etdirildiyini göstərirdi. Odur ki, şair xalqımızın tarixi və mədəniyyəti ilə çox sıx bağlı olan və cəmiyyətin inkişafı ilə birlikdə təkamül edib təkmilləşən adlarımızın yaranmasının təsadüfi olmadığına, bu adların hər birinin özündə xüsusi mənə və məlumat barındırdığına bəzən açıq, bəzən də mətnaltı ifadələrlə diqqəti çəkərək bu adların qismən və ya tamamilə farslaşdırılıb dəyişdirilməsinə qarşı çıxırdı.

Bütün ədəbi və ictimai fəaliyyəti ilə milli-mənəvi və əxlaqi dəyərlərimizi qoruyan Qaflantının ən çox istəyi milli birlik idi. Çünki arzula-dığı böyük azadlığa gedən yolun məhz bu birlikdən keçdiyinə inanırdı. Arazın o tayında soy-daşlarını daim özünüdərkə və birliyə çağıran şairin uzaq hədəfi bütöv Azərbaycan idi. Qaflantı poeziyasında milli realist ədəbi düşüncənin əsas xüsusiyyətləri və enerjisi bədii şəkildə öz əksini tapmışdır. Onun yaradıcılığı və xüsusən də “Ömür aynası” şeirlər toplusu Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatında milli mübarizə epoxasının artıq dönməz xarakter aldığını təsdiqlə-yən poetik bəyanatdır.

M.Q.Qaflantı realist olduğu qədər də romantik ruhlu bir şairdir, yaradıcılığında bəşəri, humanist ideyaların təbliği və tərənnümü geniş yer tutur. Sözü ilə əməli bir olan şairin poeziyası bütünlükdə insana və insanlığa xidmət edir.

Ədəbiyyata ədəbiyyatdan gəlməyən, nəinki ali təhsil, hətta doğru-dürüst orta təhsil ala bilməyən Qaflantı yaradıcılığının klassik ədəbiyyatımızın ənənələri ilə bağlanması onun sakral qan, gen yaddaşından və bu yaddaşa həkk olunan şifahi xalq ədəbiyyatı, xüsusən də aşiq sənətinə bağlılığından yaranmışdır. Aşiqsayağı şeir formasında onlarla qoşma, gəraylı, mükəmməl, varsağı, deyişmə, təzmin və s. yazan Qaflantı istər iri, istərsə də kiçik həcmli əsərlərində “ruhun cilası” hesab etdiyi aşiq sözlünə və sazına sevgisini, heyranlığını dəfələrlə dilə gətirmişdir: “El peşəsi”, “El sevinsin”(1988), “Gedirəm”(1985), “Aşiq”, “Bilməsəm”(1990) və s.

M.Q.Qaflantı bütün əsərlərini, o cümlədən “Ömür aynası” kitabını Azərbaycan dilində, əski əlifbada yazmışdır. Onun bəzi əsərləri mətbu orqanlarda dərc edilsə də, bütün irsi sistemli şəkildə araşdırılmamışdır. Odur ki, şairin 4 dəftər əlyazması uzun müddət diqqətdən kənar qalmışdır. Yalnız 2020-ci ildə tərəfimizdən əldə olunmuş və latın əlifbasına transliterasiya edilə-

rək, “Ulu Çinar” kitabında nəşr edilmişdir. 5-ci əlyazma dəftəri və bu dəftərlərə daxil olmayan digər əsərlərinin axtarışını isə davam etdiririk.

Xalq sənəti ilə professional sənətin sintezindən yaranan Qaflantı poeziyası, əsasən ictimai motivlidir, oxucunun yaddaşında böyük ürək, sevgi, cəsarət və sədaqət simvolu kimi qalır.

Nəticə / Conclusion

Təəssüflər olsun ki, “Ömür aynası” M.Q.Qaflantının sağlığında işıq üzü görün üçüncü və sonuncu kitabıdır. H.İldırımın təbircə desək: “Qaflantı (*Qaflanku*) dağ dağlar sırasında bir dağ olduğu kimi öz siması, görkəmi, ab-havası, keçmişi var; şair Qaflantı da şairlər sırasında bir şairdir; özünün dəsti-xətti, poetik nəfəsi var. Bu poetik nəfəs səmimi və sadə olduğu üçün oxucuların rəğbətini qazana biləcək” [2, s.10].

Bu sadə və səmimi poetik nəfəsin bu gün belə real həyat həqiqətləri ilə səsleşməsi Qaflantı yaradıcılığının aktuallığını və əhəmiyyətini iki qat artırır. Bu mənada şairin yaradıcılığının bütün spesifik xüsusiyyətlərini, əsas məqsəd və məramını özündə əks etdirən “Ömür aynası” ki-

tabı istər Qaflantı yaradıcılığında, istərsə də Azərbaycan ədəbiyyatında önəmli yer tutur. Kitab həm də şərəfli bir şair-insan ömrünün – arzu və istəklərinin, kədər və sevincinin tərənnümü timsalında əsrlərlə öz azadlığı uğrunda mücadilə edən bir xalqın bitməyən əzminin və uzun mübarizəsinin bir ömürlük tarixinin əks etdirilməsi baxımından da qiymətlidir.

Tənqidçi S.Nəbioğlu da haqlı olaraq “Ömür aynasının səhifələrində” adlı məqaləsində kitab haqqında məhz bu qənaətə gəlir: “... O, mənsub olduğu vətənin və xalqın taleyinə bəstələdiyi nəğmələri daha gur səslə oxuyur. “Ömür aynası” bir də dövrün öz nəğməsi hesab edilə bilər” [4, s.45].

Ədəbiyyat / References

1. Əmirov S. Cənubi Azərbaycan milli-demokratik ədəbiyyatı (1941-1990-cı illər). Bakı: Elm, 2000.
2. Qaflantı. Ömür aynası. İran (Tehran), Nəşre Mina, 1369 /1990
3. Qaflantı M.Q. Ulu Çinar (tərtibçi-müəllif: Əliyeva Q.). Bakı: Elm və təhsil, 2020.
4. Nəbioğlu S. Bir ovuc hədiyyə. Bakı: Nurlan, 2005.
5. Şaya (Alav) Ə. Ömür aynası (məqalə). Ədəbi-tənqidi araşdırmalar (I cild). Qeyri-rəsmi çap olunub. İran (Kərəc), 1380/2001.
6. <https://milliedebiyat.com/index.php/turk-edebiyati/>
7. <http://www.bbs.bt/news/>

Эпиграф Гафланги

(О книге М.Г.Гафланги «Зеркало жизни»)

Гандаб Алиева

Доктор философии по филологии

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

E-mail: gendab16@gmail.com

Резюме. Статья посвящена книге «Зеркало жизни» (1990), которая заняла особое место в поэзии и жизни народного поэта Мурадали Курейши Гафланги (1933-2006), жившего и творившего в Иране в XX веке. Произведения, вошедшие в книгу, подлежат художественному анализу по тематике, форме и стилю. Книга, содержащая социально-политически мотивированные лирические произведения, написанные в разные годы и на разные темы поэтом-патриотом, посвятившим свою жизнь борьбе за свободу своего народа, ценится как его жизненное и творческое кредо.

Ключевые слова: Южный Азербайджан, Гафланги, народный поэт, эпиграф, «Зеркало жизни»